

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het voltooid deelwoord in het Nederlands. Beperkingen op het attributief gebruik

Elffers, E.; de Haan, S.; Schermer, I.

DOI

[10.5117/NEDTAA2014.1.ELFF](https://doi.org/10.5117/NEDTAA2014.1.ELFF)

Publication date

2014

Document Version

Final published version

Published in

Nederlandse Taalkunde

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Elffers, E., de Haan, S., & Schermer, I. (2014). Het voltooid deelwoord in het Nederlands. Beperkingen op het attributief gebruik. *Nederlandse Taalkunde*, 19(1), 47-76.
<https://doi.org/10.5117/NEDTAA2014.1.ELFF>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Het voltooid deelwoord in het Nederlands: beperkingen op het attributief gebruik

Els Elffers, Sies de Haan & Ina Schermer*

NEDTAA 19 (1): 47-76

DOI: 10.5117/NEDTAA2014.1.ELFF

Abstract

According to current insights, attributive past participles (APPs) are impossible only with immutative intransitive verbs. Yet there appear to be APP restrictions with transitive and mutative intransitive verbs, but these restrictions are less absolute. In APP constructions, the attributive relationship implies that a PP, which presents the verbal meaning as a *patient situation*, forms a *category* together with a noun. In contrast with immutative intransitives, PPs of transitive and mutative intransitive verbs always embody a patient situation. The problem, then, is why some patient situations seem to be unsuitable to form a category with a noun. Below, we argue that, in these cases, the patient situation is *insufficiently transparent* or *insufficiently relevant*. The explanation of APP restrictions with mutatively used movement verbs lies in the *agent* role of the subject referent, which causes the immutative counterpart of these verbs to come into play.

Keywords: past participles, attribution, reference modification, semantic-pragmatic restrictions, movement verbs

1 Terreinverkenning

Eén van de manieren waarop het Nederlandse voltooid deelwoord kan worden gebruikt is die van attributieve bepaling bij een zelfstandig naamwoord. In bijv. *de gestolen auto* en *de ontplofte granaat* zijn *gestolen* en *ontplofte* attributief gebruikte voltooidde deelwoorden (voortaan: *AVD's*).

* Dit artikel is een bekorte en licht gewijzigde versie van Elffers, de Haan en Schermer (2012). De auteurs bedanken de anonieme reviewers van *Nederlandse Taalkunde* voor hun behartenswaardige opmerkingen en waardevolle suggesties.

Niet alle voltooide deelwoorden kunnen attributief worden gebruikt: **de gehulde jongen* en **de geblafte hond* zijn geen grammaticale Nederlandse constructies.

In deze inleidende paragraaf zullen we eerst ingaan op bestaande opvattingen over beperkingen op het attributief gebruik van voltooide deelwoorden. Daarna presenteren we een aantal verschijnselen die in strijd lijken te zijn met deze opvattingen. In de rest van het artikel brengen we deze weerbarstige verschijnselen verder in kaart, en proberen we ze te verklaren, voornamelijk op basis van semantische en pragmatische eigenschappen van het AVD.

1.1 Bestaande opvattingen over het Nederlandse AVD

Het AVD behoort tot het vaste gedachtegoed van de Nederlandse grammaticale traditie. In Den Hertogs bekende *Nederlandsche Spraakkunst* (1892-1896, herdrukt in 1973) worden voorbeelden als *gehuwde personen* en *gedrukte artikelen* besproken. Den Hertog stelt dat het voltooid deelwoord (evenals het tegenwoordig deelwoord) een naamwoordelijke vorm van het werkwoord is “waardoor het werkingsbegrip in dezelfde functies als het adjectief gebruikt kan worden, zonder zijn werkwoordelijke karakter te verliezen”. Voornamelijk gaat het daarbij om gebruik “op attributieve wijze” (Den Hertog 1973 deel III: 197 en 199). Den Hertog wijst erop dat niet bij alle werkwoorden het voltooid deelwoord deze gebruikswijze kent. Uitgesloten van attributief gebruik zijn “de voltooide deelwoorden van intransitiva met *hebben*” (o.c. 202). De bovengenoemde voorbeelden **de gehulde jongen* en **de geblafte hond* zijn van dit type.

Ook Kern bespreekt in zijn toonaangevende studie over de historische ontwikkeling van de met het voltooid deelwoord omschreven Nederlandse werkwoordsvormen de onmogelijkheid van de AVD-constructie bij deze intransitieve werkwoorden (Kern 1912: 17). Hij brengt die in verband met het onderscheid tussen intransitieve werkwoorden die wel een toestandsverandering uitdrukken (door hem aangeduid als *mutatieve* werkwoorden) en intransitieve werkwoorden die dat niet doen (door hem aangeduid als *immutatieve* werkwoorden). In het Oud-Germaans komen bij immutatieve intransitieve werkwoorden geen voltooide deelwoorden voor. De immutatieve betekenis van deze werkwoorden is onverenigbaar met de betekenis die het voltooid deelwoord volgens Kern aanvankelijk had: ‘in een bepaalde toestand geraakt en nog in die toestand verkerend’. Pas bij de ontwikkeling van het perfectum in de verschillende Germaanse talen door, in de woorden van Kern, “de vereniging van de werkwoorden *hebben* en *zijn* met het verbale adjectief” (o.c. 4-5), kwam het voltooid deelwoord ook bij

immutatieve intransitiva in gebruik, maar door de genoemde semantische onverenigbaarheid alleen binnen de perfectumverbinding.¹

Een bijzonder geval vormen al in de traditionele grammatica bewegingswerkwoorden die in combinatie met een richtingsbepaling met *zijn* vervoegd kunnen worden en zonder zo'n bepaling alleen met *hebben*, samenhangend met het betekenisverschil 'wel of geen toestandsverandering' (*De automobilist is in de sloot gereden/De automobilist heeft te snel gereden*).^{2,3} Alleen in het geval van de betekenis 'toestandsverandering' (i.c. 'plaatsverandering') is een AVD mogelijk: *de in de sloot gereden automobilist* versus **de (te snel) gereden automobilist*.

1.2 Tegenvoorbeelden

Volgens de traditionele inzichten zoals voor het eerst verwoord in Kern (1912) wordt de mogelijkheid van een AVD-constructie in het Nederlands bepaald door een tweetal eigenschappen van het werkwoord waartoe het voltooid deelwoord behoort, namelijk het transitieve dan wel intransitieve karakter en het mutatieve dan wel immutatieve karakter ervan.⁴ Vergelijk het volgende schema:

	mutatief	immutatief
transitief	<i>slachten, stelen, ...</i>	<i>leiden, haten, ...</i>
intransitief	<i>ontploffen, sterven, ...</i>	<i>huilen, blaffen, ...</i>

1 De Algemene Nederlandse Spraakkunst noemt het AVD wel, maar laat de onmogelijkheid ervan bij immutatieve intransitiva onbesproken. In de eerste druk (Geerts e.a. 1984: 452) wordt opgemerkt dat het voltooid deelwoord o.a. gebruikt kan worden "in de functie van een adjectief" zoals in *verloren voorwerpen* en *het getrouwde paar*. In de tweede druk (Haseryn e.a. 1997: 110) vallen deze voorbeelden onder de voltooiden deelwoorden die "de overgang naar de klasse van de adjectieven" hebben gemaakt. Wij rekenen hier alleen AVD's met betekenispecialisatie (bijv. *gesloten in een gesloten jongen*) tot de echte adjectieven. Zie par. 2.1.

2 Zie Den Hertog 1973 deel I: 42-43 en Haseryn e.a. 1997²:77. In de laatste tekst wordt vervoeging met *hebben* bij bewegingswerkwoorden gekoppeld aan het centraal staan van het handelingskarakter van het werkwoord, en vervoeging met *zijn* aan het centraal staan van de (plaats)verandering in samenhang met het bereikte of te bereiken einddoel. Deze visie sluit nauw aan bij de onze (zie par. 5).

3 In bepaalde gevallen is bij de combinatie met een richtingsbepaling ook vervoeging met *hebben* mogelijk, waarbij het handelingskarakter centraal komt te staan en het zinsaccent op het voltooid deelwoord valt; dus naast *Hij is naar huis gelopen* ook *Hij heeft naar huis gelopen*.

4 Naast deze semantisch-georiënteerde traditie, waarvan bijv. Shannon (1990) een meer recente exponent is, en waar onze benadering bij aansluit, bestaat er binnen de Relationele Grammatica en de Government and Binding-versie van de Generatieve Grammatica een syntactisch-georiënteerde benadering, waarbij het verschil tussen de twee subklassen van intransitieve werkwoorden niet in verband wordt gebracht met semantische verschillen in *Aktionsart* (zoals 'mutatief' versus 'immutatief'), maar met verschillen in de syntactische configuratie waarin de werkwoorden optreden (Perlmutter's *onaccusatief-hypothese*). Vgl. bijv. Broekhuis (1992: 92-99).

Een AVD-constructie is volgens die inzichten maar in één geval onmogelijk, namelijk als het werkwoord zowel intransitief als immutatief is.

Tegen deze wetmatigheid blijken tegenvoorbeelden te bestaan, en wel in de vorm van niet-voorspelde *onacceptabele* AVD-constructies. We geven enkele voorbeelden:

Onacceptabel AVD bij transitieve werkwoorden

- (1) a #de geziene ster
- b #de gebrachte cadeautjes
- c #het gemaakte vuur
- d #de gedragen tas
- e #de gegroete buurman

Onacceptabel AVD bij mutatieve intransitieve werkwoorden

- (2) a #de gekomen gasten
- b #de doorgelopen agent
- c #de gebleven medewerkers
- d #de overgegangene kinderen
- e #de gestopte man

Onacceptabel AVD bij mutatief gebruik van intransitieve bewegingswerkwoorden die ook immutatief gebruikt kunnen worden

- (3) a #het over het Kanaal gezwommen meisje
- b #de over de hei gewandelde jongen
- c #het de weg over gelopen paard
- d #de naar school gefietste jongen
- e #het door de gang geholde kind

Als ondersteuning voor onze oordelen hebben wij de in dit artikel voorkomende gevallen van volgens ons niet acceptabele AVD-constructies als in (1)-(3) getest op vindbaarheid via Google. Van de 15 AVD-constructies in (1)-(3) bleken er negen 0 hits op te leveren; bij de overige zes was het aantal hits vijf of minder.⁵

5 Semantisch vergelijkbare acceptabele AVD-constructies leveren steeds een groot aantal hits op. Vgl. bijv. *#de gekomen gasten* (1) vs. *de gearriveerde gasten* (564). Bij de groepen (1) en (2) is gekeken naar de AVD-N-combinaties zoals ze in de voorbeelden optreden. Bij groep (3) is uitsluitend naar de AVD-N-combinaties gekeken, zonder de richtingbepaling (dus b.v. *gezwommen meisje*). Dit om te voorkomen dat door dit extra zinsdeel de situatie in de werkelijkheid waarop de constituent betrekking heeft op zichzelf al zo uitzonderlijk is dat de frequentie

In dit artikel proberen we tegenvoorbeelden als in (1)-(3) te verklaren. Behalve bij (3) gaat het daarbij steeds om “kale” AVD’s, zonder toegevoegde zinsdelen. Bij (3) bevatten de AVD’s noodzakelijkerwijs een richtingsbepaling, omdat de bewuste werkwoorden zonder zo’n bepaling niet mutatief kunnen voorkomen. Dat wij deze tegenvoorbeelden aanduiden als onacceptabel en niet als ongrammaticaal, vloeit voort uit het feit dat hun problematische karakter volgens ons niet bepaald wordt door grammaticale factoren, maar veeleer door semantisch-pragmatische factoren. Gevallen van taalgebruik kunnen in verschillende opzichten en in verschillende gradaties aanvaardbaar of onaanvaardbaar zijn. Grammaticaliteit is een van die opzichten. Daarnaast kunnen semantisch-pragmatische factoren een rol spelen en ook cognitieve; in deze gevallen spreken we van (on)acceptabiliteit.⁶

Voor de tegenvoorbeelden geldt dat de *mate* waarin zij onaanvaardbaar zijn, minder sterk is dan bij voorbeelden als **de gehulde jongen*₁. Veel voorbeelden roepen, zo is onze ervaring, reacties op van het type “het zou moeten kunnen/het is volkomen interpreteerbaar, maar, inderdaad, je zegt het niet”, maar ook “volgens mij kan het toch wel”. Daarom hebben we ze niet met een asterisk gemarkeerd, maar met een hekje.

Het pragmatische karakter van de verminderde acceptabiliteit leidt er ook toe dat taalgebruikers in een specifiek geval eerder dan bij ongrammaticaliteit kunnen verschillen in hun oordeel over de aanvaardbaarheid van een voorbeeld. Dit kwam duidelijk naar voren in de oordelen van een aantal proefpersonen over volgens ons onacceptabele AVD-constructies. Wel vertoonden deze oordelen een heel ander beeld dan die over volgens ons volkomen acceptabele AVD-constructies. Over de acceptabiliteit van de laatste groep bestond een hoge mate van overeenstemming. De oordelen over volgens ons onacceptabele gevallen vertoonden meer variatie; in meer dan de helft van de gevallen deelde een meerderheid ons oordeel. In de overige gevallen beoordeelde een meerderheid ze als acceptabel.⁷

1.3 AVD-beperkingen: onmiskenaar maar moeilijk grijpbaar

Op basis van de genoemde gegevens concluderen we dat AVD-beperkingen *buiten* de bekende groep van immutatieve intransitieven inderdaad bestaan. Tegelijk moeten we vaststellen dat de gegevens niet homogeen zijn. Zo zijn er weliswaar steeds weinig voorkomens in Google, maar niet steeds even

extreem laag uitvalt. Zie Elffers, De Haan en Schermer (2012: 130 en 156-158) voor nadere details over het Google-onderzoek.

6 Vgl. Chomsky (1965: 10-12) en Lyons (1968: 140).

7 De groep proefpersonen bestond uit 16 tweedeaars studenten Taalwetenschap. Zie voor de precieze resultaten Elffers, De Haan en Schermer (2012: 131 en 158-161).

weinig. Zeker is echter dat er kanttekeningen geplaatst moeten worden bij het algemeen aanvaarde idee dat de Nederlandse AVD-constructie uitsluitend onaanvaardbaar is bij immutatieve intransitieven. Welke andere AVD-constructies precies onacceptabel zijn, en waarom, dat zijn de vragen die hier centraal staan.⁸

1.4 Structuur van het artikel

Het artikel zit als volgt in elkaar. In par. 2 presenteren wij onze visie op het voltooid deelwoord en op attributie. Dit leidt tot een nadere karakterisering van de semantisch-pragmatische functie van het Nederlandse AVD.

Tegen deze achtergrond proberen we in par. 3 en 4, na een nadere verkenning van de verschijnselen, te verklaren waarom sommige AVD's van transitieve en mutatief-intransitieve werkwoorden deze functie niet of moeilijk kunnen vervullen. Voor het Nederlands kunnen we niet voortbouwen op eerdere analyses, maar voor het Engels hebben Bolinger (1967) en Ackerman & Goldberg (1996) een aantal vergelijkbare verschijnselen trachten te verklaren. Deels in discussie met hun ideeën ontwikkelen we onze eigen visie.

Tenslotte besteden we in par. 5 aandacht aan constructies met mutatief gebruikte bewegingswerkwoorden als in (3) in par. 1.2, gevallen die in eerste instantie aan onze verklaring lijken te ontsnappen.

Par. 6 bevat een samenvatting en een aantal suggesties voor verder onderzoek.

2 De semantisch-pragmatische functie van het AVD

Bij het AVD staan twee noties centraal: 'voltooid deelwoord' en 'attributief'. In deze paragraaf bekijken we de bestaande ideeën over het semantische aspect van deze noties. Vervolgens geven we ons eigen standpunt. Dit leidt tot een visie op het AVD die het kader vormt waarbinnen we zoeken naar een verklaring voor de gesignaleerde AVD-beperkingen.

2.1 De categorie 'voltooid deelwoord'

Het voltooid deelwoord kenmerkt zich door een "tweezijdig karakter" (zie bijv. Van der Horst 1995: 201). Het is een taalelement dat (morfo-)syntactische

8 Eén type AVD-beperkingen laten we hier buiten beschouwing, nl. beperkingen bij AVD's van transitieve werkwoorden die geen passief hebben, bijv. *#het geweten adres* en *#het gemogen koekeje*. We achten het niet uitgesloten dat beide deficiënties samenhangen.

kenmerken deelt met het werkwoord en met het adjectief. Deze tweezijdigheid, die ook het tegenwoordig deelwoord kenmerkt, was in de klassieke Grieks-Latijnse grammatica reden om ze tezamen als een afzonderlijke woordsoort op te vatten. De Latijnse benaming *participium* verwijst naar deze tweezijdigheid (Matthews 1994: 41). De opvatting van het participium als afzonderlijke woordsoort vinden we van de 16^e tot de 19^e eeuw ook in de geschriften van Nederlandse grammatici, die zich op deze klassieke grammaticatraditie baseerden (de term *deelwoord*, *deelneming* in de oudste grammatica's, is een vertaling van *participium*).⁹

Later wordt het participium in de Nederlandse grammatica opgevat als een flexievorm van het werkwoord. Binnen het geheel van kenmerken van participia beoordelen grammatici vanaf de 19^e eeuw de band met het werkwoord als wezenlijker dan de verwantschap met het adjectief.¹⁰ Deze opvatting vindt ongetwijfeld mede zijn grond in het gebruik van het voltooid deelwoord als hoofdwkwoord in het perfectum en passief. We zagen dat het voltooid deelwoord volgens Den Hertog een naamwoordelijke vorm is van het werkwoord die het mogelijk maakt “het werkingsbegrip in dezelfde functies als het adjectief” te gebruiken “zonder zijn werkwoordelijke karakter te verliezen” (Den Hertog 1973 deel III: 197). In AVD-constructies komt dit werkwoordelijke karakter volgens Den Hertog het sterkst naar voren bij aanwezigheid van bijwoordelijke bepalingen in verbindingen als *De gisteren bij mijn buurman gestolen voorwerpen (zijn bij de bank van lening teruggevonden)* (o.c. 201). Ook zinsdelen met een andere functie hebben dit effect, zoals in *het mij door mijn collega gegeven boek*.¹¹ Overigens kunnen adjectivisch gebruikte voltooid deelwoorden door betekenispecialisatie hun werkwoordelijke eigenschappen verliezen en tot echte adjectieven worden, zoals *gesloten*, ‘introvert’, *geslepen*, ‘sluw’, of *gejaagd*, ‘onrustig, zenuwachtig’.

Wat zijn nu de belangrijkste semantisch-pragmatische eigenschappen van het voltooid deelwoord? Een centraal uitgangspunt is dat infinitieve werkwoordsvormen als het voltooid deelwoord, anders dan finiete vormen, geen deiktisch verband met de taalgebruikssituatie leggen. Voor het voltooid deelwoord houdt dit in dat het een werkwoordelijk gebeuren niet weergeeft in zijn tijdsverloop, maar vanuit een perspectief van buitenaf, als een afgerond geheel, waardoor het gebeuren zelf meer of minder op de achtergrond raakt. Een tweede kenmerk van het voltooid deelwoord betreft

9 Zie Dibbets (1995: 281 e.v.).

10 In de hedendaagse taalkunde (bijv. Booij (2002: 71-76)) wordt het tweezijdige karakter van het voltooid deelwoord geanalyseerd met behulp van het begrip ‘transcategoriaal’.

11 Zie Booij (2002: 71-76).

de weergave van het werkwoordelijk gebeuren vanuit het perspectief van de patiënsparticipant.¹² Samenvattend duiden we de tweeledige categoriale betekenis van het voltooid deelwoord aan met de term *patiënssituatie*. De weergave van een werkwoordelijk gebeuren door het voltooid deelwoord als een patiënssituatie werkt bij AVD's verschillend uit voor een mutatief en een immutatief werkwoord. Ook het verschil tussen transitief en intransitief speelt hier een rol. We illustreren dit met voorbeelden, voor elk van de vier groepen werkwoorden:

Een voorbeeld van een AVD van een mutatief transitief werkwoord is *geladen in een geladen geweer*, dat wil zeggen een geweer waarin iemand op een zeker moment een lading heeft gedaan die er nog steeds in zit. De patiënssituatie heeft hier betrekking op een voltooid werkwoordelijk gebeuren, het gaat om een resulterende toestand. Afhankelijk van context en situatie kan in de voorstelling, opgeroepen door *een geladen geweer*, het laad-gebeuren mede in beeld zijn, of juist helemaal niet.

Bij een AVD van een mutatief intransitief werkwoord als in *de verpieterde geranium* heeft de patiënssituatie eveneens betrekking op een voltooid werkwoordelijk gebeuren, dat afhankelijk van context en situatie wel of niet in beeld kan zijn. Bij een werkwoord als *vertrekken* (vgl. *de vertrokken gasten*) speelt naast het patiënspectief ook een agenspectief een rol; de gasten zijn tegelijkertijd voorwerp en aanstichters van de toestandsverandering. Voor de vorming van een AVD-constructie is het patiënspectief echter essentieel; binnen dat perspectief verkeren de gasten in de toestand 'vertrokken'. De vervoeging van *vertrekken* met *zijn* wijst ook op de dominantie van dit patiënspectief

Een voorbeeld van een AVD van een immutatief transitief werkwoord hebben we in *een bij de teugel geleid paard*, dat wil zeggen een paard dat iemand gedurende een zekere tijd aan de teugel vasthoudt en voort laat stappen.¹³ De patiënsituatie heeft hier betrekking op een gebeuren dat nog gaande is, en dus ook, in meerdere of mindere mate, in beeld is.

Tenslotte zijn er de immutatieve intransitieve werkwoorden, waarvan algemeen wordt aangenomen dat zij het enige geval vormen waarin een AVD-constructie niet mogelijk is: vgl. **de geblafte hond* en **de gehulde jongen*. Deze wetmatigheid heeft geen echt *verklarend* karakter: de eigenschappen intransitiviteit en immutativiteit zijn, zoals we zagen, beide op zichzelf verenigbaar met AVD-vorming. Op basis van onze semantische karakterisering van het voltooid deelwoord als uitdrukking gevend aan een

12 Zie voor beide eigenschappen van het voltooid deelwoord De Haan (1991 en 1997).

13 Zie over dit type voorbeelden Kern (1912: 16 e.v.).

patiënsituatie, wordt duidelijker waarom werkwoorden die beide eigenschappen combineren geen AVD toelaten: er is bij deze werkwoorden geen sprake van een patiënsparticipant waaraan het werkwoordelijk gebeuren zich voltrekt. Daardoor kan er ook geen patiënsituatie ontstaan.¹⁴

2.2 Attributie

In het AVD gaat het voltooid deelwoord, dus een element met de in de vorige paragraaf beargumenteerde betekenis ‘patiënsituatie’, al of niet samen met andere constituenten, een attributieve verbinding aan met een zelfstandig naamwoord. Ook andere soorten woorden kunnen deze verbinding aangaan, in het bijzonder het adjectief.

Theorieën over attributie vallen in twee groepen uiteen: (i) theorieën waarin attributie gelijkgesteld wordt aan, of herleid wordt tot predicatie, (ii) theorieën die attributie en predicatie als wezenlijk verschillend beschouwen.

Met name in de generatieve grammatica kunnen voorbeelden van type (i) worden aangetroffen.¹⁵ Zo wordt zowel in Dirven (1971) als in Van Gestel (1986), die beide geheel gewijd zijn aan attributie en predicatie, uitgegaan van het idee dat attributieve constructies impliciet predicatieve constructies zijn. Ook in op de logica gebaseerde analyses is er geen verschil tussen attributie en predicatie. De zin *Er ligt een rood papiertje* wordt weergegeven als $\exists x (Rx \& Px \& Lx)$, d.w.z. *er is een entiteit (x) waarvoor geldt dat hij rood is, een papiertje is en ligt*.

Voor ons onderzoek zijn deze theorieën onbruikbaar. We bestrijden niet dat er overeenkomsten tussen predicatie en attributie zijn, maar onze focus ligt op mogelijke verschillen. De voltooide deelwoorden en nomina die in combinatie onacceptabele of dubieuze AVD-constructies opleveren,

14 Vandaar dat deze werkwoorden voor het ontstaan van het perfectum in de Germaanse talen geen voltooid deelwoord kenden. Zie Kern (1912: 17). In perfectum-zinnen van het type *De hond heeft geblaft* is sprake van een gegrammaticaliseerde constructie, waarin het participium niet meer een patiënsituatie uitdrukt. Zie De Haan (1997: 96-98) en ook Shannon (1990: 471).

15 Type (i) heeft een lange traditie. In de Port-Royal-grammatica (1660) worden bijv. de beide attributies in *Dieu invisible a créé le monde visible* herleid tot subject-predicaatverbindingen. Dit voorbeeld werd bekend doordat Chomsky (1966) het aanhaalt als een transformationeel-generatieve analyse avant-la-lettre. De theorie hield door de eeuwen heen stand. Volgens bijv. Paul (1920⁵[1880]: 140) is het attribuut “nichts anderes als ein degradiertes Prädikat”. Ook in Van de Velde (2009), waar de aanpak structuralistisch is en er dus geen sprake is van herleiding, wordt attributie predicatief opgevat. Een vooropgeplaatste bepaling die niet *prediceerbaar* is, als in *burgerlijk ingenieur*, wordt niet als attributief beschouwd, maar gelijkgesteld aan het eerste lid van een samengesteld woord als in *roodhuid of sneltrein*.

kunnen namelijk probleemloos predicatieve relaties aangaan; vgl. *De agent is doorgelopen*, *De cadeautjes zijn gebracht* etc.¹⁶

Type (ii)-theorieën onderscheiden predicatie van attributie, met name door het functionele verschil te benadrukken. Zo zou er bijvoorbeeld slechts bij predicatie sprake zijn van een echte zin of van een echte taalhandeling. In 19^e-eeuwse psychologiserende formuleringen, maar bijv. ook nog in Van der Lubbe (1968³: 55), gaat het erom dat zowel in bijv. *het groene huis* als in *Het huis is groen* sprake is van een verbinding tussen de twee concepten ‘groen’ en ‘huis’. In het eerste geval heeft de verbinding echter al eerder zijn beslag gekregen, in het tweede geval vindt de verbinding actief plaats tijdens de vorming van de zin. In de woorden van Jespersen (1968¹⁰ [1924]: 115): “The former is a lifeless, stiff combination, the latter has life in it”. Seuren (1969: 140) en Dirven (1971: 120) herformuleren Jespersens visie in termen van de tegenstelling ‘met/zonder eigen performatief karakter’. In beide vormen is deze theorie voor ons onbruikbaar: als het zowel bij predicatie als bij attributie in essentie gaat om de verbinding van twee concepten, alleen op een verschillend tijdstip of met of zonder toevoeging van een performatief element, dan moet de verbinding zelf in beide gevallen mogelijk òf onmogelijk zijn.

Een andere visie op het onderscheid, eveneens bij Jespersen te vinden, is veelbelovender. Deze visie houdt in dat er bij attributieve constructies als *het groene huis* sprake is van één – samengesteld – element, “one denomination, a composite name for what conceivably might just as well have been called by a single name”. Bij *Het huis is groen* is daarentegen sprake van een apart nominaal element *het huis*, waaraan via een tweede element iets nieuws, het groen-zijn, wordt toegevoegd. Dit idee is in meer uitgewerkte vorm ook te vinden in recenter werk, bijv. in Siegel (1979) en Taylor (1992). Volgens deze auteurs is het adjectief in predicaties extensioneel of *referent-modifying*: er wordt bij *Het huis is groen* een eigenschap toegekend aan de referent van een NP. In attributies is het adjectief intensioneel of *reference-modifying*: de door het nomen aangeduide categoriale betekenis verandert door toevoeging van

16 Heuristisch is dit gegeven van belang: onacceptabele AVD's worden altijd ontdekt tegen de achtergrond van *mogelijke* corresponderende predicaties. Niet alle *specifieke* corresponderende predicaties zijn overigens acceptabel. *De ster is gezien* en *De buurman is gegroet* zijn bijv. nauwelijks acceptabeler dan *#de geziene ster* en *#de gegroete buurman*. Zinnen als *De ster is gisteren nog gezien* en *De buurman werd gegroet* zijn wel acceptabel. De laatste zinnen hebben een duidelijker gebeurteniskarakter. Zie par. 4.1 voor het belang van deze factor.

het adjectief.¹⁷ *Groen huis* heeft, net als *huis*, betrekking op een *categorie* entiteiten, zij het een andere: “groene huizen” vs. “huizen”.

Dit laatste onderscheid tussen predicatie en attributie lijkt plausibel en biedt aanknopingspunten voor ons probleem. Het is denkbaar dat een modifierend element binnen een nominale constituent aan andere semantische en/of pragmatische eisen moet voldoen dan een eigenschapstoekennend element in een zin. Voorlopig gaan we ervan uit dat de attributierelatie een reference-modifying karakter heeft. AVD-(on)mogelijkheden worden binnen dit kader geanalyseerd.

We wijzen erop dat ‘reference-modifying’ een veel ruimer begrip is dan ‘beperkend’. Deze term, die traditioneel vaak wordt toegepast op (niet-uitbreidende) relatieve bijzinnen, en ook wel op AVD’s en andere bijvoeglijke bepalingen¹⁸, is als *algemene* functiekarakterisering misleidend. In *het groene huis* kàn *groene* dienen om de hoorder te midden van verschillende huizen het juiste huis te doen identificeren, maar in de praktijk komt dit nauwelijks voor. Thompson (1988) heeft dit o.a. voor het Engelse adjectief in gesproken teksten onderzocht. Haar conclusie: “The referent-*distinguishing* function turns out to be an extremely rare function in conversational language, a fact which is contrary to expectation and which could not have been arrived at by examining one’s intuitions” (o.c. 178).¹⁹ Vrijwel altijd diende het attributieve adjectief in haar materiaal om samen met het nomen een referent van een bepaalde categorie te introduceren. Voor ons onderzoek is dit van belang: sommige AVD-beperkingen zijn op te heffen via bedachte contexten die ze een puur beperkende functie opdringen, vgl. bijv. *Wij zijn op zoek naar de gedrágten tas, niet naar de òpgeborgten tas*. Gezien het marginale karakter van deze functie besteden we aan deze mogelijkheid verder geen

17 Vgl. Taylor (1992:7): “The semantic difference between the two kinds of adjective is summed up in the claim that predicative adjectives are extensional, or referent-modifying, in that they ascribe a property to the referent of an NP, while attributive adjectives are intensional, or reference-modifying, in that *Adj-N* denotes a different category of entity from a simple *N* [...]. For example, to be able to assert of an entity that he is an *old friend* (“friend of long standing”), one needs to draw on the meaning (the “intension”) of *friend*, and the manner in which this meaning is modified by *old*. But to be able to verify that my friend is *old* (“aged”), one merely has to examine the referent of *my friend* (its “extension”) for signs of age; verification does not draw on the meaning of *friend* to the same extent and in the same way as in the first example.”

18 In bijv. Lapiere (1998) wordt ervan uitgegaan dat AVD’s een beperkende functie vervullen.

19 Wij hebben dit voor het Nederlands gecheckt bij een tweetal boeken: Jansen (2008) *Het Pauperparadijs* en Zwagerman (2010) *Duel*. Daarbij bleek dat ook het Nederlandse AVD (in schriftelijk taalgebruik) de beperkende functie in de praktijk niet vervult: we troffen er niet één voorbeeld van aan.

aandacht. AVD-constructies die alléén op deze manier acceptabel zijn, beschouwen we als onacceptabel.

2.3 De functie van het AVD

Het AVD blijkt, samenvattend, omschreven te kunnen worden als een element dat via reference-modification (eventueel samen met andere elementen) met een nomen een nieuwe semantische categorie vormt. De semantische bijdrage van het AVD bestaat daarbij uit eigenschappen van de door het voltooid deelwoord genoemde patiëntsituatie. In de onacceptabele gevallen kan het AVD deze functie niet vervullen. Bij de immutatief- intransitieve voltooide deelwoorden komt dit doordat er, anders dan bij alle andere voltooide deelwoorden, geen patiëntsituatie *is* waaraan eigenschappen kunnen worden ontleend. Voor onze voorbeelden moeten we op zoek naar andere factoren die de functie blokkeren.

3 De oorzaak van AVD-beperkingen

In deze paragraaf bekijken we eerst de gesignaleerde Nederlandse AVD-beperkingen wat nader. Daarna besteden we aandacht aan de twee eerdere analyses van min of meer vergelijkbare verschijnselen in het Engels (Bolinger 1967 en Ackerman en Goldberg 1996). Deels in discussie daarmee formuleren we in paragraaf 4 en 5 onze eigen visie.

3.1 De verschijnselen nader in beeld

Hiervoor zijn twee eigenschappen van het voltooid deelwoord genoemd die voor de afbakening van de AVD-beperkingen relevant zijn: ten eerste kan het voltooid deelwoord als AVD samen met andere zinsdelen voorkomen, ten tweede kan het betekenisspecialisatie ondergaan, waardoor er een adjectief ontstaat, homoniem met het oorspronkelijke voltooide deelwoord. In beide gevallen *verdwijnen* of *verminderen* de AVD-beperkingen. In het eerste geval leidt clustering met andere elementen tot meer acceptabele constructies; vgl. bijv. *#de doorgelopen agent* vs. *de inmiddels/na het ongeluk doorgelopen agent*. In het tweede geval worden AVD-beperkingen zonder meer tenietgedaan (vgl. *#de geziene ster* vs. *de geziene politicus*; *#het gemaakte vuur* vs. *een gemaakte manier van spreken*).

Deels in het verlengde van deze observaties noemen we enkele andere factoren die van invloed blijken te zijn op de acceptabiliteit van AVD's:

(i) Samenkoppeling

Niet alleen syntactische, ook morfologische toevoegingen blijken AVD-bependingen te kunnen opheffen, zelfs als het resultaat interpretatief weinig van het simplex afwijkt. Vgl. bijv. #*de gekomen gasten* vs. *de binnengekomen gasten*; #*de gebrachte cadeautjes* vs. *de weggebrachte cadeautjes*.²⁰

(ii) Pregnante interpretaties bij polysemie

Niet alleen vèrgaande betekenisspecialisaties, zoals bij deverbatieve adjectieven als *gezien*, ook minder ingrijpende betekenisspecialisaties binnen een polyseem cluster blijken AVD-bependingen te kunnen opheffen. Zo is er naast #*de doorgelopen agent* het probleemloze *de doorgelopen verf*. Kennelijk is *doorgelopen* in de interpretatie 'haastig verder gelopen' of 'voorbijgelopen' ongeschikt voor de AVD-rol, maar de pregnantere interpretatie 'uitgebreid tot buiten een bepaalde grens', waarbij het werkwoordelijk gebeuren duidelijk zichtbare sporen achterlaat, wel. Een vergelijkbaar voorbeeld is de vooral in het Belgisch-Nederlands voorkomende combinatie *de geziene leerstof*. *Geziena* heeft hier niet de idiomatische betekenis 'geachte', maar de betekenis is pregnanter en meer gespecialiseerd dan in #*de geziene ster*: de leerstof is niet alleen visueel geobserveerd maar ook (in zekere mate) cognitief verwerkt.

Via Google ontdekten we vergelijkbare gevallen. Naast één hit voor #*de gekomen gasten* troffen we 74 hits voor *de gekomen Christus*, waarin *gekomen* een pregnante religieuze interpretatie heeft. Ook waar alle interpretaties acceptabele AVD's opleveren, blijken de pregnantere interpretaties verreweg het meest frequent. Zo is bij AVD's met *weggelopen* in vrijwel alle vindplaatsen via Google sprake van *weglopen* in de interpretatie 'de verblijfsplaats verlaten (tegen de wil van anderen)' en slechts zelden als aanduiding van een concrete loopactie waarbij men iets de rug toekeert.

(iii) Sterke polysemie; "light verbs"

In de eerder gegeven voorbeelden van AVD-bependingen gaat het niet zelden om sterk polyseme werkwoorden als *komen*, *blijven*, *maken*, *zien*, *brengen*. De polysemie uit zich bij deze werkwoorden niet alleen in lexicale variatie, maar soms ook in syntactische variatie (gebruik als hoofdwkwoord en als hulpwerkwoord). Veel van deze werkwoorden horen tot de categorie "light

²⁰ In Coleman (2011) worden restricties op het voltooid deelwoord in het *krijgen*-passief besproken. Die constructie blijkt ook een voorkeur te hebben voor voltooiden deelwoorden van partikelwerkwoorden, vgl. #*Hij kreeg het pakketje gezonden* vs. *Hij kreeg het pakketje toegezonden*; #*Hij kreeg zijn loon betaald* vs. *Hij kreeg zijn loon uitbetaald*. Het is mogelijk dat *krijgen*-voltooid deelwoord-restricties deels van dezelfde aard zijn als AVD-restricties.

verbs”, werkwoorden die vaak in idiomatische combinaties voorkomen en daarbinnen slechts een geringe eigen semantische bijdrage hebben (vgl. *tot rust komen*, *ruzie maken*). Deze werkwoorden lijken in het algemeen slecht te zijn toegerust voor de AVD-functie, doorgaans zowel in idiomatisch als in niet-idiomatisch gebruik: vgl. *#de gemaakte ruzie*, *#het gemaakte vuur*, *#de gemaakte soep*.

(iv) (On)bepaaldheid van de NP; het belang van scenario's

Tot nu toe werkten we met voorbeelden van AVD's in bepaalde NPs. In zeer veel gevallen is de factor '(on)bepaaldheid' niet van belang voor de acceptabiliteit: naast *een/de ontplofte granaat* en *een/de gestolen auto* staan *#een/#het over het Kanaal gezwommen meisje* en *#een/#de gegroete buurman*. Toch zijn er gevallen waarin er verschil is, met name tussen bepaalde en niet-specifiek onbepaalde NPs. Vergelijk de volgende voorbeelden:

- (4) a De binnengebrachte man werd meteen naar de poli heelkunde vervoerd.
- b #Heb jij wel eens een binnengebrachte man gezien?
- (5) a De voorgestelde straatnaam werd uiteindelijk verworpen.
- b #Ik heb nog nooit een voorgestelde straatnaam met hem besproken.

(4)a en (5)a zijn acceptabele zinnen binnen het scenario van bijv. een verkeersongeluk resp. een vergadering van een straatnaamcommissie, (4) b en (5)b, waarin de onbepaalde NPs niet verwijzen naar een specifiek maar naar een willekeurig lid van de NP-categorie, zijn onacceptabel. (4)c en (5) c daarentegen, waarin de onbepaalde NPs, binnen een bepaald scenario, naar een specifieke referent verwijzen, zijn acceptabel:

- (4) c [Het ziekenhuis was in rep en roer. In de hal werden gewonden opgevangen.] Een binnengebrachte man werd meteen naar de poli heelkunde gebracht.
- (5) c [Alles werd getraineerd door de straatnaamcommissie. Besluiten werden steeds weer herroepen.] Een voorgestelde straatnaam werd drie keer opnieuw aan de orde gesteld.

Blijkbaar zijn er AVD's die zich er niet zonder meer toe lenen samen met een nomen een nieuwe semantische categorie te creëren. Binnen een specifiek scenario kunnen ze echter wel een *ad hoc-categorie* helpen vormen. In

overeenstemming daarmee kunnen ze alleen voorkomen in specifiek-verwijzende NPs.²¹

In (i)-(iv) hebben we de Nederlandse AVD-beperkingen wat verder in kaart gebracht. Als we kijken naar de verschillen tussen onacceptabele en acceptabele AVD-constructies, dan lijken er aanwijzingen te zijn voor de voorzichtige suggestie dat er in de onacceptabele gevallen vaak sprake is van een vorm van “inhoudelijk tekort”, een tekort dat kennelijk geen rol speelt in parallelle predicatieve constructies, en dat opgeheven kan worden door (ev. impliciet) betekenisdragend materiaal toe te voegen of betekenis nader te specificeren. Een theorie over AVD-beperkingen zal recht moeten doen aan deze bevindingen, dit “inhoudelijk tekort”-idee nader moeten exploreren, en de uitkomst in verband moeten brengen met de eerder omschreven functie van het AVD.

3.2 AVD-beperkingen in de vakliteratuur

In par.1 is al opgemerkt dat er geen eerdere pogingen zijn ondernomen om Nederlandse AVD-beperkingen te verklaren. Geobserveerd is het verschijnsel wel, zij het op zeer beperkte schaal en zonder verdere analyse. Zo vermeldt Zaenen (1993: 140-141) de voorbeelden **de gegane jongen, ?de naar huis gegane jongen* en **de gebleven jongen*, waarbij wordt opgemerkt dat *de weggebleven jongen* acceptabel is, en dat in het algemeen toevoegingen de AVD's acceptabeler maken. Dat laatste wordt ook opgemerkt door Van der Wal (1986: 224) naar aanleiding van de voorbeelden *een vaak gehoord geluid, een vroeger gezien tafereel* en *de naar Amsterdam gevoerde man*, waar weglating van de bijwoordelijke bepalingen tot onacceptabiliteit leidt. Broekhuis (1997: 42) vermeldt dat de NPs *het de weg over gelopen paard* en *de over de hei gewandelde jongen*, die hij, anders dan wij, acceptabel vindt, “niet voor iedereen volledig aanvaardbaar” zijn.²²

Voor zover wij weten zijn Bolinger (1967) en Ackerman & Goldberg (1996) de enige publicaties waarin, onafhankelijk van elkaar, een wat groter aantal AVD-beperkingen besproken worden en een poging tot verklaring wordt ondernomen. Beide artikelen hebben betrekking op het Engelse AVD, dat in veel maar niet in alle opzichten vergelijkbaar is met het Nederlandse. Zo zijn de Engelse AVD-mogelijkheden bij intransitieve werkwoorden veel

21 Door de afhankelijkheid van scenario's zijn in deze gevallen steeds lage Google-scores te verwachten. Dat blijkt te kloppen. Dat *de voorgestelde straatnaam* 7 hits oplevert, tegen 0 voor *een voorgestelde straatnaam*, stemt overeen met ons idee dat er vooral beperkingen bestaan op het gebruik van de onbepaalde variant.

22 De zeer weinige Google-hits voor deze AVD-constructies hebben uitsluitend betrekking op publicaties van Broekhuis. Op Broekhuis' voorbeelden gaan we in par.5 nader in.

beprekter dan de Nederlandse. Zij spelen dan ook vrijwel geen rol in de hier besproken artikelen.²³ Maar verder zijn er zoveel raakpunten dat de analyses van Bolinger en Ackerman & Goldberg voor ons zonder meer relevant zijn.

De voorbeelden van AVD-beperkingen in beide artikelen zijn deels onderling vergelijkbaar, en bovendien voor een flink deel vergelijkbaar met onze Nederlandse voorbeelden. Zo bespreekt Bolinger *#sent goods* vs. *labelled goods*, terwijl Ackerman & Goldberg *#sent letters* vs. *recently sent letters* bespreken. De acceptabele pendanten zijn in beide gevallen representatief: Bolinger varieert met AVD-N-combinaties (bijv. *#a scratched head* vs. *a scratched surface*, *#rung bells* vs. *dented bells*), Ackerman & Goldberg variëren met toegevoegde bijwoordelijke bepalingen (bijv. *#built house* vs. *recently built house*; *#paid physician* vs. *well-paid physician*).

Volgens Bolingers theorie is een AVD acceptabel als het een *voldoende karakteriserende* eigenschap van de referent uitdrukt. Daarvan is het meest duidelijk sprake als het werkwoordelijk gebeuren “leaves a mark on something [...]”. When one scratches one’s head the result is not *#a scratched head* but when one scores a glass surface the result is *a scratched surface*. Dit contrast is geheel vergelijkbaar met het door ons genoemde contrast tussen *#de doorgelopen agent* en *de doorgelopen verf*, waarbij in het acceptabele geval ook sprake is van “sporen” van het werkwoordelijk gebeuren op de referent van de NP.

Ackerman & Goldberg doen voor hun verklaring een beroep op de *frame*-semantiek. Hun idee is dat een onacceptabel AVD, bijv. *paid* in *#paid physician*, al geïmpliceerd wordt door het semantische *frame* van het substantief, in dit geval *physician*. Omdat doktersrekeningen doorgaans betaald worden, is *paid physician* te weinig informatief (*paid escort* is volgens dezelfde redenering wel acceptabel). Door een adverbium als *well* toe te voegen wordt de totale constructie voldoende informatief, en daardoor acceptabel.

Ackerman & Goldberg onderscheiden daarnaast AVD-beperkingen van andere aard. Het gaat dan steeds om AVD’s van bijna-synonieme werkwoorden, waarvan er één volgens hen alleen een minder specifieke betekenis heeft dan het andere. De AVD-beperking geldt dan steeds deze minst specifieke variant: bijv. *#given funds* vs. *donated/sacrificed funds*; *#taken item* vs. *stolen item*, *#told secret* vs. *disclosed secret*, *#changed design* vs. *altered*

23 Behalve de veel beperktere AVD-mogelijkheden van Engelse mutatieve intransitieven (samenhangend met *have* als enige hulpwerkwoord van tijd), zijn de voornaamste verschillen: (i) de mogelijkheid van het Engelse AVD tot achteropplaatsing (zonder komma-intonatie), waarbij soms sprake is van beperkingen of betekenisverschillen; (ii) de veel beperktere mogelijkheden van het Engelse AVD om samen met toegevoegde zinsdelen op te treden.

design. De voorbeelden zijn grotendeels vergelijkbaar met de hierboven op p. 58 gepresenteerde Nederlandse voorbeelden met AVD's van sterk polyseme werkwoorden: vgl. bijv. *het gemaakte vuur* vs. *het aangestoken vuur*. Ter verklaring wordt hier een beroep gedaan op de zgn. *Paradigmatic Informativeness Constraint*, die eist dat bij dit soort alternatieven steeds gekozen moet worden voor het AVD van het semantisch specifiekere werkwoord.²⁴

3.3 Evaluatie

De besproken artikelen gaan over verschijnselen die veel gelijkenis, soms zelfs identiteit vertonen met onze Nederlandse voorbeelden.²⁵ We herkennen de verschillen in acceptabiliteit en ook de factoren die erop van invloed zijn. Zowel Bolinger als Ackerman & Goldberg schrijven bovendien AVD-beperkingen toe aan een vorm van 'inhoudelijk tekort'.

Kijken we wat nader naar de manier waarop Bolinger en Ackerman & Goldberg dit idee uitwerken, dan rijzen er in beide gevallen bedenkingen. Bolingers visie is aannemelijk zolang we ons beperken tot voorbeelden waarbij 'karakteriserend' in termen van 'leaving a mark' kan worden geëxpliciteerd. Maar, zoals Bolinger zelf stelt, "leaving a mark' is only the unhewn side of characterization". Bij talloze werkwoordelijke gebeurens die moeiteloos AVD's toelaten is van waarneembare achtergelaten sporen geen sprake. Bij een contrast als *lost jewels* vs. *#found jewels* en *deposited money* vs. *#withdrawn money* (voorbeelden van Bolinger) moet 'karakterisering' dus op iets abstracters betrekking hebben; hetzelfde geldt voor veel Nederlandse gevallen, bijv. *#de gegroete buurman* vs. *de uitgescholden buurman* en *#de gedragen tas* vs. *de meegenomen tas*. Bolinger lost dit niet goed op. Hij expliciteert 'karakteriserend' uiteindelijk via overkoepelende termen als *interessant*, *treffend* en *uitzonderlijk*, termen die vaag en bovendien inadequaat zijn. In heel veel gangbare AVD-constructies is juist sprake van doodgewone, voorspelbare en allerm minst uitzonderlijke eigenschappen; vgl. constructies als *de geparkeerde auto*, *de gekookte rijst*, *de betaalde rekeningen*.²⁶

24 Ook hier kan de toevoeging van een bijwoordelijke bepaling de onacceptabiliteit ongedaan maken: vgl. *freely given funds*, *surreptitiously taken item*. Ackerman & Goldberg verklaren dit uit het feit dat door de bepalingen het geheel wint aan semantische specificiteit.

25 Daar waar de Engelse voorbeelden geen directe Nederlandse pendant hebben (*gezonden goederen* is bijv. acceptabel, zij het minder dan *verzonden goederen*; de Engelse pendant van beide is *#sent goods*) gaan we vooralsnog uit van idiosyncratische lexicale verschillen.

26 Ook de Engelse pendants (*the parked car*, *the cooked rice*, *the paid bills*) zijn probleemloos.

Precies deze constructies pleiten ook tegen de uitwerking die Ackerman & Goldberg geven aan de ‘inhoudelijk tekort’-factor. Immers ook de formulering in termen van *frame*-semantiek voorspelt dat in deze laatste gevallen het AVD onacceptabel is, wegens redundantie door voorspelbaarheid via het *frame* van het nomen: een auto moet geparkeerd worden, rijst wordt doorgaans gekookt en rekeningen doorgaans betaald. Ook omgekeerd gaat het fout: AVD’s die niet geïmpliceerd worden door het semantische *frame* van het nomen kunnen niettemin onacceptabele constructies opleveren, vgl. de Engelse voorbeelden *#found jewels* en *#a scratched head* en Nederlandse voorbeelden als *#de gegroete buurman*, *#de doorgelopen agent*.

Bij het tweede type AVD-beperkingen van Ackerman & Goldberg, waarbij het gaat om een beperking tot de semantisch meer specifieke leden van een cluster van bijna-synonieme alternatieven, lijken zij in zoverre op het juiste spoor te zitten, dat er hier inderdaad een apart type verklaring vereist is. Zowel voor het Engels als voor het Nederlands zijn er AVD-constructies aan te wijzen die interpretatief vrijwel niet verschillen, maar waarvan er één onacceptabel is. Naast de Engelse voorbeelden zijn Nederlandse te plaatsen, bijv. *#het gemaakte vuur* vs. *het aangestoken vuur*, *#de gebrachte cadeautjes* vs. *de afgeleverde cadeautjes*, *#de gekomen gasten* vs. *de gearriveerde gasten*.

Een beroep op substantiële inhoudelijke verschillen is hier weinig kansrijk. Ackerman & Goldberg nemen niettemin een verschil in semantische specificiteit aan. Dat leidt tot tegenstrijdigheden. Enerzijds suggereert de groepsgewijze presentatie van de voorbeelden en de *Paradigmatic Informativeness Constraint* een (door de *Constraint* beperkte) keuze tussen in principe verwisselbare varianten. Anderzijds suggereert juist het beroep op semantische specificiteit dat er wel degelijk sprake is van verschillende betekenissen. De *Paradigmatic Informativeness Constraint* impliceert daardoor dat bepaalde betekenissen niet kunnen worden verwoord: de spreker is als het ware gedwongen zich specifiek te uiten dan hij kan verantwoorden: “even in contexts in which the speaker knows no more than simply that an item was taken [...], one still cannot describe the item as a taken item [...]”. Ackerman & Goldberg erkennen dat deze consequentie verrassend is, maar verbinden er geen conclusies aan.

4 Alternatieve analyse

Ondanks onze bezwaren geloven we dat er in beide besproken theorieën een kern van waarheid zit. Bolingers idee dat het AVD op enigerlei wijze ‘karakteriserend’ moet zijn achten wij correct. Hetzelfde geldt voor het idee

van Ackerman & Goldberg dat er naast een puur inhoudelijke factor ook een beperking werkzaam is die maakt dat vaak bij bijna-synonieme constructies de AVD-constructie met de minst uitgesproken betekenis onacceptabel is. Bij beide ideeën kiezen we echter voor een alternatieve uitwerking. Onze hypothese over Nederlandse AVD-beperkingen luidt als volgt:

I Nederlandse AVD's zijn alleen acceptabel als ze een relevante en semantisch transparante patiëntsituatie aanduiden.

Hypothese I is feitelijk een pragmatisch georiënteerde uitwerking van het algemene idee dat AVD's een patiëntsituatie uitdrukken, en dat AVD's als in *#de gehulde jongen* niet mogelijk zijn omdat er bij immutatieve intransitieven geen sprake is van een patiëntsituatie. Het gaat er bij onze hypothese om dat de patiëntsituatie niet alleen mogelijk, maar ook binnen de communicatieve situatie relevant en semantisch transparant moet zijn.

De hypothese impliceert dat de vage notie 'inhoudelijk tekort' uit par.4.1 op twee manieren wordt uitgewerkt.

4.1 Relevantie

Met 'relevantie' bedoelen we hier niet de in de taalkunde gangbare Grice-aanse notie die een rol speelt in het *maxime of relation* "be relevant" en die op *alle* taalgebruik van toepassing is. Ons begrip 'relevantie' is specifieker, omdat het eisen stelt aan attributie, eisen die niet van toepassing zijn op predicatie. Gegeven de reference-modifying rol van attributieve elementen, gaat het hier om de vorming van *relevante semantische categorieën*. Daarbij is een type relevantie in het geding dat betrekking heeft op cognitieve en culturele factoren die bepalen hoe we de ons omringende werkelijkheid structureren en conceptualiseren.²⁷ Bij predicatie is de rol van deze factoren veel minder belangrijk. De semantische bijdrage van predicaties is vaak niet van categoriserende aard, maar bestaat veeleer uit informatie over incidentele gebeurtenissen.

Bij AVD's wordt de betekenis van het werkwoord niet als gebeuren maar als patiëntsituatie gepresenteerd. Nu leveren niet alle patiëntsituaties eigenschappen op die in onze structurering van de werkelijkheid een rol spelen. Incidentele en vluchtige patiëntsituaties zijn minder kansrijk dan meer 'karakteriserende' patiëntsituaties, dwz. toestanden die in onze leefwereld

²⁷ Over categorisering bestaat een onmetelijke hoeveelheid filosofische en psychologische literatuur. De eerste twee hoofdstukken van Lakoff (1987), respectievelijk *The importance of categorization* en *From Wittgenstein to Rosch*, bieden een goed en taalkundig georiënteerd overzicht.

van belang zijn, bijv. doordat lidmaatschap van de bewuste categorie systematisch de aandacht opeist of aanleiding is tot bepaalde handelingen. Zo is 'doorgelopen verf' als conventionele categorie makkelijker voorstelbaar dan 'doorgelopen agent' en 'scratched surface' makkelijker dan 'scratched head'. Waarneembare sporen van het werkwoordelijke gebeuren vergroten de kans op relevantie, maar zijn niet essentieel: het gaat uiteindelijk om de rol van bepaalde categoriale onderscheidingen in cognitie en cultuur. Van der Horst (1995: 180) illustreert dit type relevantie via voorbeelden, zij het naar aanleiding van een ander taalverschijnsel. Het gaat er, zo stelt hij, om dat

... *opgestoken* (en *gemillimeterd* en *geverfd*) cultureel geaccepteerde en gangbare toestanden voor *haar* zijn, terwijl *gewassen*, *uitgetrokken* en *uitgelaten* dat niet, of niet in die mate, zijn voor handen, jurken en honden. We maken in onze cultuur onderscheid tussen opgestoken haar, gemillimeterd haar en haar in een vlecht, terwijl zelden of nooit de onderscheiding tussen uitgetrokken en niet-uitgetrokken jurken aan de orde is, of tussen uitgelaten en niet-uitgelaten honden.²⁸

Het is precies deze culturele irrelevantie die maakt dat de AVD-constructies *#de gewassen handen*, *#de uitgetrokken jurk*, en veel van de hier besproken gevallen verminderd acceptabel zijn.

Tot nu toe beschouwden we relevantie als gerelateerd aan (binnen een cultuur) conventionele categorieën. Relevantie kan echter ook een ad hoc-karakter hebben. Sommige AVD-constructies, zoals bijv. de eerder besproken constructie *de binnengebrachte man* corresponderen niet met een relevante conventionele categorie; dit verklaart de onacceptabiliteit bij niet-specifiek gebruik. Het inhoudelijk tekort verdwijnt, zoals aangetoond in par. 3.1, als de constructie is ingebed in een specifiek ad hoc-scenario. Dat gebeurt niet doordat *binnengebrachte man* in die context plotseling wel een relevante conventionele categorie is, maar doordat het binnen een specifiek en temporeel beperkt scenario een relevante ad hoc-categorie is.

²⁸ Van der Horst bespreekt in de bewuste passage het onderscheid tussen de ambiguë zin *Zij heeft het haar opgestoken* (kap-handeling en schets van haardracht) en niet-ambiguë zinnen als *Zij heeft haar handen gewassen*, *Zij heeft haar jurk uitgetrokken*, of *Zij heeft haar hond uitgelaten*. Hier speelt categorisering evenzeer een rol als bij het AVD. De restricties zijn hier echter sterker, wellicht doordat de Nederlandse constructie "X heeft - lijdend voorwerp- bepaling van gesteldheid" veel marginaler is dan de AVD-constructie. Dat *uitgelaten* in *uitgelaten honden* als AVD-constructie wel mogelijk is, maar in *Zij heeft de hond uitgelaten* niet de bepaling van gesteldheid-interpretatie kent, kan aan dit verschil liggen.

Overigens kunnen niet alle AVD-constructies die geen conventioneel-relevante categorie vertegenwoordigen via een specifiek scenario zoveel ad hoc-relevantie verkrijgen dat de constructie acceptabel wordt. Zo blijft *de doorgelopen agent* verminderd acceptabel, ook binnen een ad hoc-scenario van bijv. een door de agent veronachtzaamde verkeersovertreding.²⁹

Dat toevoeging van lexicaal materiaal een inhoudelijk tekort kan opheffen, wordt nu begrijpelijk. Het toegevoegde materiaal kan een onvoldoende relevante semantische categorie veranderen in een relevante. Als we *#de betaalde dokter* vervangen door *de uitstekend betaalde dokter*, dan ontstaat er een relevante conventionele categorie. Vervangen we *#de doorgelopen agent* door *de gisteren na het ongeluk doorgelopen agent*, dan ontstaat er een relevante ad hoc-categorie.

4.2 Semantische transparantie

De factor 'semantische transparantie' heeft betrekking op de mate waarin de talige boodschap de hoorder middelen aanreikt om de door de spreker beoogde inhoud te achterhalen. Een door deze factor veroorzaakt inhoudelijk tekort houdt bij AVD-constructies in dat de lexicale betekenis van het AVD als het ware onvoldoende houvast biedt om de beoogde patiëns-situatie te reconstrueren. Het gaat hier om AVD's van sterk polyseme werkwoorden, zoals *komen*, *blijven*, *maken*, *zien*, *brengen*. In par. 3.1 is betoogd dat AVD's van dit type werkwoorden zelden acceptabel zijn.

Semantische transparantie is ook in het geding bij de onacceptabele leden van de door Ackerman & Goldberg besproken clusters van bijna-synonieme alternatieven. Bij deze onacceptabele leden gaat het eveneens om AVD's van sterk polyseme werkwoorden, zoals bijv. *give* en *take*.³⁰ De acceptabele leden zijn alle niet-polyseem. Interpretatief is er vrijwel geen verschil tussen *#given funds/#gekomen gasten/#gemaakt vuur/#geziene ster* en de acceptabele pendanten *donated funds/gearriveerde gasten/aangestoken vuur/waargenomen ster*. De onacceptabiliteit komt hier op het conto van een te gering interpretatief houvast, veroorzaakt door de sterke polysemie van de werkwoorden.

29 Zie voor ad hoc-categorieën Lakoff (1987: 45-46) en Barsalou (1983). De mogelijkheid van ad hoc-relevantie is één van de factoren die AVD-bependingen tot een wat ongrijpbaar verschijnsel maken. Oordelen over acceptabiliteit worden mede beïnvloed door de vindingrijkheid van de beoordelaar om een relevant ad hoc-scenario te bedenken.

30 Ackerman & Goldberg geven ook voorbeelden van onacceptabele AVD's met *tell* en *change*. In het Nederlands zijn *het vertelde verhaal* en *het veranderde ontwerp* acceptabel. De Engelse werkwoorden zijn inderdaad meer polyseem dan de Nederlandse, vgl. gebruikswijzen als *tell one from another, you never can tell, change the baby, change money*.

In predicatieve constructies vormt dit soort polysemie geen probleem, doordat bij predicatie het polyseme werkwoord tot de centrale boodschap van de zin behoort, die door inbedding in context en situatie interpretatief wordt ondersteund. Een reeks als *Alle uitgenodigde gasten -X- ook echt* is ook zonder vorm van *komen* al bijna interpreteerbaar, dus zeker met. Maar ook *Ze komen* is semantisch transparant binnen specifieke communicatieve situaties. Als AVD modificeert het werkwoord een nomen, terwijl de centrale boodschap van de zin interpretatief los kan staan van de AVD-betekenis. In bijv. #*De gekomen gasten waren boven de zestig* moet *gekomen* zelfstandig, zonder contextuele hints, de attributieve taak vervullen.³¹ Door de sterke polysemie is het daar ongeschikt voor.³²

Dat ook bij een tekort aan semantische transparantie toevoeging van lexicaal materiaal de acceptabiliteit van een AVD-constructie kan verhogen (vgl. bijv. *de gisteren te laat gekomen leerlingen*) is begrijpelijk: dat materiaal levert binnen de NP de voor transparantie noodzakelijke contextuele hints.

Ook als er in strikte zin geen sprake is van sterke polysemie, kan de semantische transparantie-eis zich soms doen gelden. Werkwoorden als *stoppen* en *ophouden* hebben een duidelijke kernbetekenis 'ergens niet mee doorgaan'. Maar afhankelijk van waarmee men stopt, verwijzen ze naar heel verschillende gebeurtenissen ('pragmatische polysemie'). Constructies als #*de gestopte/opgehouden man* bieden daardoor eveneens interpretatief te weinig houvast en worden als onacceptabel ervaren.

5 Interfererende agentiviteit: het AVD van bewegingswerkwoorden

Een geval apart vormen de AVD's van intransitieve bewegingswerkwoorden als *fietsen, hollen, lopen, rijden, springen, wandelen, zwemmen* e.d.. Deze

31 Mogelijk speelt hier ook het door Taylor (1992: 30 vlgg.) beschreven "semantische eiland"-karakter van NP's een rol, waardoor contextuele hints, als ze er zijn, weinig succesvol zijn. Ook *De gekomen gasten kregen een welkomstdrankje* is immers weinig acceptabel. Het gaat er bij Taylor om dat bij NP's aspecten van hun semantische structuur "are insulated from any kind of interaction with the semantic structure of expressions with which the nominal enters into a valence relation". Taylor bespreekt voorbeelden als *John's friend is old*, waarbij *old* niet de interpretatie 'enduring' kan hebben die bij *John's old friend* wel mogelijk is. De interactie verschilt van die bij de AVD-voorbeelden, maar gemeenschappelijk is de onbereikbaarheid van de NP voor contextuele invloeden van buiten.

32 De sterk polyseme werkwoorden illustreren bij uitstek hoe door toevoeging van een woorddeel het inhoudelijk tekort wordt opgeheven (zie par.3.1). De samengestelde werkwoorden vertonen geen polysemie (vgl. *de binnengekomen gasten*).

werkwoorden hebben tenminste twee betekenisaspecten: ze geven te kennen om wat voor soort beweging het gaat en tevens dat die een plaatsverandering inhoudt. In verband met deze aspecten kunnen de werkwoorden zowel mutatief als niet-mutatief gebruikt worden. In het eerste geval wordt het werkwoord meestal gecombineerd met een richtingsbepaling, als in (6a)-(7a): de combinatie brengt een gebeuren tot uitdrukking dat wordt voorgesteld als een verplaatsing van de subjectsreferent. In dit geval wordt het hulpwerkwoord van tijd *zijn* gebruikt (Honselaar 1987, Beliën 2008).

- (6) a Het meisje is over het Kanaal gezwommen.
 (7) a De jongen is naar Groningen gewandeld.

De richtingsaanduiding kan ook in de betekenis van het werkwoord geïmpliceerd zijn, zoals bij *dalen*:

- (8) a Het vliegtuig is gedaald.

In het tweede geval wordt de beweging voorgesteld als een type handeling en is *hebben* het bijbehorende hulpwerkwoord van tijd, als in (6b)-(8b):

- (6) b Het meisje heeft gezwommen.
 (7) b De jongen heeft gewandeld.
 (8) b Het vliegtuig heeft gedaald.

Zin (8)b doet zonder context misschien ongewoon aan, maar kan bijv. gebruikt worden in een rapportage over een testprogramma om aan te geven dat het vliegtuig een of meer daalhandelingen heeft verricht (Honselaar 1987: 58).

De voltooide deelwoorden van bewegingswerkwoorden in mutatieve constructies zouden, net als de voltooide deelwoorden van andere mutatieve werkwoorden, als AVD gebruikt moeten kunnen worden, als in (6)c:

- (6) c #Het over het Kanaal gezwommen meisje werd uitbundig toegejuicht.

In Broekhuis (1997) wordt daar ook inderdaad op gewezen; de mogelijkheid het voltooid deelwoord attributief bij het subjectsnomen te gebruiken, is volgens hem een van de kenmerken van intransitieve mutatieve werkwoorden. Hij illustreert dat met de voorbeelden *#de naar Groningen gewandelde jongen*, *#de over de hei gewandelde jongen* en *#het de weg over gelopen paard*.

Naar ons oordeel zijn deze AVD-constructies echter weinig acceptabel, net als (6)c. Vergelijkbare gevallen zijn (9) en (10) (cf. (3) in par. 1.2):

- (9) #De naar school gefietste jongen kwam nog net op tijd.
 (10) #Het door de gang geholde kind was geheel buiten adem.

Het onacceptabele van deze constructies kan niet worden verklaard uit een gebrek aan semantische transparantie of relevantie van de betreffende patiëntsituatie. De werkwoorden in kwestie zijn namelijk niet polyseem en we zien geen redenen om de AVD's – conventionele of ad hoc – relevantie te ontzeggen.³³ Broekhuis spreekt van “enigszins stoeve, zware constructies” (1997: 42), een oordeel dat betrekking lijkt te hebben op de bouw van de nominale groepen. Maar groepen als *de in de sloot gereden automobilist* en *de naar de kant gedobberde bootjes*, die de zelfde bouw hebben, doen veel normaler aan. Dat suggereert dat er meer aan de hand is.

In eerste instantie zijn wij m.b.v. Google nagegaan in hoeverre onze oordelen over dit type AVD-constructies door anderen gedeeld werden. De deelwoorden *gezwommen*, *gewandelde*, *gelopen* en *gefietste* komen wel als AVD voor, maar alleen bij nomina die in de actieve pendanten object zijn, zoals *afstanden*, *routes*, *tochten*, *kilometers*, *tijd*, *wedstrijden* en *baantjes*, nooit bij subjectsnomina als in (6)c, (9) en (10).³⁴ Dit wijst erop dat de aard van de nominale referent van belang is en in dat verband ligt het voor de hand een verklaring voor het onacceptabele karakter te zoeken in het feit dat de werkwoorden in kwestie ook niet-mutatief gebruikt kunnen worden.

Bij niet-mutatief gebruik, als in (6b)-(8b), is vaak sprake van een handeling en een overheersend agensperspectief, terwijl er bij mutatief gebruik altijd ook sprake is van een patiënspectief: het voltooid deelwoord drukt uit dat een patiëns ten gevolge van het werkwoordelijk gebeuren in een toestand is geraakt (zie par. 2.1). In zin (6)a wordt het meisje dat als gevolg van het zwemmen aan de overkant van het Kanaal is beland dus als patiëns voorgesteld. Maar het agensperspectief is ook aanwezig: het zwemmen is een door het meisje uitgevoerde handeling.

Het voor het deelwoord essentiële patiënspectief wordt op semantisch/pragmatisch niveau als het ware “tegengewerkt” door een agensperspectief. Daardoor *gaat de immutatieve gebruikswijze van het bewegingswerkwoord meespelen*, wat als storend wordt ervaren in een AVD-

33 Het werkwoord *lopen* is wel polyseem, maar het overigens vergelijkbare *draven* niet, terwijl *Het de weg over gedraafde paard* eveneens onacceptabel is.

34 *Geholde* komt alleen voor als AVD van een van het adjectief *hol* afgeleid werkwoord, als in *een geholde leuning*.

constructie, zoals in (6)c. Want de voltooide deelwoorden van intransitieve immutatieve werkwoorden kunnen niet attributief gebruikt worden: naast *het meisje heeft gezwommen* vinden we niet **het gezwommen meisje*, net zo min als **het gehulde meisje* naast *het meisje heeft gehuild*. Het onacceptabele karakter van (6)c en (9)-(10) kan verklaard worden door aan te nemen dat er sprake is van interferentie met de immutatieve gebruikswijze van de bewegingswerkwoorden en het daarmee gepaard gaande agens-perspectief.

Soms blijkt de invloed van het agensperspectief ook uit de hulpwerkwoordelijke selectie. Zo wordt in Beliën (2008) de – op internet aangetroffen – zin (11) besproken, waarin ondanks de aanwezigheid van een richtingsbepaling het hulpwerkwoord *hebben* is gebruikt.

(11) Het meisje had in het zwembad gedoken.

De beweging ‘in het zwembad duiken’ wordt hier als een type handeling voorgesteld, wat in de context van de zin aannemelijk is, omdat daaruit blijkt dat het meisje iets “onwettigs” deed: het was verboden in het zwembad te duiken. Daardoor is er in (11) sprake van immutatief gebruik: het agensperspectief overheerst hier en het patiënspectief is naar de achtergrond verdwenen. Dat leidt in dit geval tot de keuze van *hebben* als hulpwerkwoord van tijd. In (12) leidt de invloed van het agensperspectief tot onacceptabiliteit:

(12) #Het in het zwembad gedoken meisje kreeg een standje van de badmeester.

Is er geen reden een nominale groep met het AVD van een mutatief gebruikt bewegingswerkwoord agentief te interpreteren, dan wordt er geen – storende – gedachte aan immutatief gebruik opgeroepen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de acceptabele voorbeelden *de in de sloot gereden automobilist* en *de naar de kant gedobberde bootjes*: het is onwaarschijnlijk dat de automobilist opzettelijk in de sloot is gereden en daardoor ligt het niet voor de hand hem als agens te zien. Dobberen is geen handeling en kent daarom geen agensperspectief. De zinnen (13) en (14) zijn om de zelfde reden aanvaardbaar.

(13) De in de fuik gezwommen vissen spartelden hevig.

(14) De naar binnen gedwarrelde sneeuwvlokken smolten onmiddellijk.

Broekhuis' voorbeeld *#het de weg over gelopen paard* is wel onacceptabel, omdat het paard als agens beschouwd kan worden: het is uit zichzelf de weg over gelopen. Het bovenstaande leidt tot de volgende uitbreiding van hypothese I:

II Nederlandse AVD's zijn alleen acceptabel als ze een relevante en semantisch transparante patiëntsituatie aanduiden; daarbij geldt voor AVD's van mutatief gebruikte bewegingswerkwoorden dat deze alleen acceptabel zijn als de door het AVD bepaalde referent niet als agens wordt begrepen.

Omdat er pragmatische factoren in het geding zijn, is niet altijd goed uit te maken of er sprake is van agentiviteit. Zo zou (15) als een tegenvoorbeeld tegen de hypothese kunnen worden aangevoerd:

- (15) De naar de nooduitgang gestrompelde bezoekers vonden daar de deur gesloten.

Deze zin bevat naar ons oordeel een acceptabel AVD, ook al ligt het voor de hand de bezoekers een agens-rol toe te schrijven. Het is echter de vraag of 'stropmepelen' wel van agentiviteit getuigt en of het niet voornamelijk uitdrukt dat de beweging moeizaam is. Ook als er wel sprake is van agentiviteit, dan is die volgens ons zo weinig pregnant dat er geen storende invloed van uitgaat op het AVD-gebruik.

6 Ten slotte

In de voorafgaande paragrafen hebben we geprobeerd greep te krijgen op een verschijnsel dat voor het Nederlands nog niet eerder is onderzocht, en dat observationeel weinig eenduidig is. Onze hypothese noemt enkele factoren die we een rol toeschrijven bij de beperkingen op het Nederlandse AVD: *relevantie* en *semantische transparantie van de patiëntsituatie* en – voor de AVD's van bewegingswerkwoorden – *agentiviteit*.

De meeste voorbeelden uit (1)-(3) in par. 2.1 lijken in termen van deze factoren verklaard te kunnen worden. Voor enkele gevallen hebben wij geen verklaring kunnen vinden: de onacceptabiliteit van (2d) *#de overgegangene kinderen* kunnen we vooralsnog niet verklaren, en zo zijn er meer voorbeel-

den te bedenken: vgl. *#de opgestane jongen*, *#de ingesprongen medewerker*. Verder onderzoek is hier nodig.³⁵

Dit laatste geldt ook op veel andere punten. De geringe eenduidigheid van de data vraagt om verder uitgewerkte observatiemethodes. De veronderstelde verklarende factoren doen een beroep op algemene cognitieve en culturele noties die nader gespecificeerd moeten worden.

Bij sommige deelgebieden kan het onderzoek verder worden toegespitst. Eén voorbeeld vormen de richtingsbepalingen bij de AVD's van bewegingswerkwoorden. Daarbij lijkt zowel de aard als de positie van het voorzetsel de acceptabiliteit te kunnen beïnvloeden: constructies met *over* en *door* zijn bijv. in het algemeen minder acceptabel dan constructies met *op* en *onder*: vgl. *#de over de hei gewandelde jongen*, *#de door de kamer gekropen insluiper* vs. *?de op het dak geklommen jongen* en *?de onder het bed gekropen insluiper*. Wellicht speelt hier een rol dat constructies met *over* en *door* een minder mutatief karakter hebben dan constructies met *op* en *onder*, doordat ze meer een parcours aangeven dan een plaatsverandering. Daardoor is ook vervoeging met *hebben* mogelijk (vgl.: *De jongen heeft over de hei gewandeld*, *De insluiper heeft door de kamer gekropen*), wat de mogelijkheid van agentieve interferentie uiteraard vergroot.

Met postposities zijn de constructies onacceptabeler dan met preposities. Zelfs een niet-agentieve constructie als *#het de lijn over gerolde balletje* is niet acceptabel. Deze verschijnselen zijn nog onvoldoende in kaart gebracht en lenen zich voor een uitvoeriger deelonderzoek.

Ook zijn er verschillende verbanden met andere onderzoeksthema's die een nadere uitwerking verdienen, omdat vergelijkbare factoren er een rol spelen. We noemden het *krijgen*-passief (noot 20), de X-heeft-lijdend voorwerp-bepaling van gesteldheid-constructie (noot 28), en de hulpwerkwoordselectie bij bewegingswerkwoorden (par.5).

Tenslotte lijkt het belangrijk, in het verlengde van de kort aangestipte parallellen met het Engels, het Nederlandse AVD te vergelijken met vergelijkbare constructies in andere talen.

35 Voor constructies met *overgegane* en *opgestane* geldt wel dat een pregnantere betekenis van het werkwoord faciliterend werkt. Google-onderzoek leerde ons dat constructies met *opgestane* van het type *de opgestane Heer/Christus* veelvuldig voorkomen; zelfs de enige hit voor *de opgestane jongen* heeft deze religieuze connotatie. *Overgegane* blijkt veel voor te komen in spiritistische contexten, als in *de overgegane zielen*.

Bibliografie

- Ackerman, F. & A.E. Goldberg (1996). Constraints on adjectival past participles. In: A.E. Goldberg (red.), 17-30.
- Andersen, H. & K. Koerner (red.) (1990). *Historical linguistics 1987. Papers from the 8th International Conference on Historical Linguistics (8. ICHL)*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Barsalou, L.W. (1983). Ad-hoc categories. *Memory and Cognition* 11, 211-227.
- Beekes, R.S.P. (1990). *Vergelijkende taalwetenschap. Tussen Sanskrit en Nederlands*. Utrecht: Het Spectrum.
- Beliën, M. (2008). *Constructions, constraints, and construal. Adpositions in Dutch*. Utrecht: LOT.
- Bolinger, D. (1967). Adjectives in English: attribution and predication. *Lingua* 18, 1-34.
- Booij, G.E. (2002). *The morphology of Dutch*. Oxford: Oxford University Press.
- Broekhuis, H. (1992). *Chain-government: issues in Dutch syntax*. Leiden: Holland Institute of Linguistics.
- Broekhuis, H. (1997). Twee typen subject. *Nederlandse Taalkunde* 2, 35-66.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, MA: M.I.T. Press
- Chomsky, N. (1966). *Cartesian linguistics. A chapter in the history of rationalist thought*. New York: Harper & Row.
- Colleman, T. (2011). The (expanding?) semantic range of the Dutch “krijgen-passive”. http://users.ugent.be/~tcollema/Publications%20&%20Presentations_bestanden/Leiden2011.pdf
- Comrie, B. (1976). *Aspect. An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davis, S. en M. Mithun (red.) (1979). *Linguistics, philosophy and Montague Grammar*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Dibbets, G.R.W. (1995). *De woordsoorten in de Nederlandse triviumgrammatica*. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU/ Münster: Nodus.
- Dirven, I. (1971). *Some problems of attribution and predication in English syntax*. Leuven: KU Leuven.
- Elffers-van Ketel, E.H.C. e.a. (red.) (1997). *Grammaticaal spektakel*. Amsterdam: Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit van Amsterdam.
- Elffers, E., S. de Haan en I. Schermer (2012). Attributive past participles in Dutch. In: R. Genis e.a. (red.), 125-167.
- Geerts, G. e.a. (1984). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Wolters-Noordhoff, Leuven: Wolters.
- Genis, R. e.a. (red.) (2012). *Between West and East, Festschrift for Wim Honselaar*. Amsterdam: Uitgeverij Pegasus.
- Gestel, F. van (1986). *X-bar grammar. Attribution and predication in Dutch*. Dordrecht: ICG Printing.
- Goldberg, A. E. (red.) (1996). *Conceptual structure, discourse and language*. San Diego: Stanford, Calif.: CSLI Publications.
- Gvozdanović, J. en T. Janssen (red.) (1991). *The function of tense in texts*, Amsterdam: North-Holland.
- Haan, S. de (1991). Meaning and use of the Dutch perfect. In: J. Gvozdanović en T. Janssen (red.), 143-156.
- Haan, S. de (1997). Grammaticale status en betekenis van het voltooid deelwoord in het Nederlands. In: E.H.C. Elffers-van Ketel e.a. (red.), 89-101.
- Haeserijn W. e.a. (1997). *Algemene Nederlandse spraakkunst*, tweede, geheel herziene druk. Groningen: Martinus Nijhoff, Deurne: Wolters Plantyn.
- Hawkins, J.A. (red.) (1988). *Explaining language universals*. Oxford: Blackwell.

- Hertog C.H. den (1973) [1892]. *Nederlandse spraakkunst*, deel I-III, derde bewerkte druk. Amsterdam: Versluys.
- Honselaar, W. (1987). Zijn vs. Hebben in het samengesteld perfectum. *De Nieuwe Taalgids*, 80, 55-69.
- Horst, J.M. van der (1995). *Analytische taalkunde*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Jansen, S. (2008). *Het pauperparadijs. Een familiegeschiedenis*. Amsterdam: Balans.
- Jespersen, O. (1968) [1924]. *The philosophy of grammar*. London: Alan & Unwin, New York: Holt.
- Kern, J.H. (1912). *De met het participium praeteriti omschreven werkwoordsvormen in 't Nederlands*. Amsterdam: Johannes Müller.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire and dangerous things*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lapierre, L. (1998). *Le participe passé en français. Sa syntaxe et ses fonctions dans le texte de spécialité*. Frankfurt am Main: Lang.
- Lepschy, G. (red.) (1994). *History of linguistics Volume II: Classical and medieval linguistics*. Londen/New York: Longman.
- Lubbe, H.F.A. van der O.F.M. (1968). *Woordvolgorde in het Nederlands. Een synchrone structurele beschouwing*. Assen: Van Gorcum & Comp. N.V. – G.A. Hak & Dr. H.J. Prakke.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matthews, P.H. (1994). Greek and Latin linguistics. In: G. Lepschy (red.), 1-133.
- Paul, H. (1902). *Die Umschreibung des Perfektums im Deutschen mit haben und sein*. München: Verlag der K. Akademie, in Kommission des G. Franz'schen Verlags.
- Paul, H. (1920) [1880]. *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Halle a. S.: Niemeyer.
- Pinkster, H. (1984). *Latijnse syntaxis en semantiek*. Amsterdam: Grüner.
- Pustejovsky, J. (red.) (1993). *Semantics and the lexicon*. Dordrecht etc.: Kluwer Academic.
- Seuren, P. (1969). *Operators and nucleus. A contribution to the theory of grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shannon, Th. F. (1990). The unaccusative hypothesis and the history of the perfect auxiliary in Germanic and Romance. In: Andersen en Koerner (red.), 461- 488.
- Siegel, M. (1979). Measure adjectives in Montague Grammar. In: Davis en Mithun (red.), 223-262.
- Taylor, J.R. (1992). Old problems: adjectives in Cognitive Grammar. *Cognitive Linguistics* 3, 1-35.
- Thompson, S.A. (1988). A discourse approach to the cross-linguistic category 'adjective'. In: Hawkins (red.), 167-185.
- Toorn, M.C. van den (1979). *Nederlandse grammatica*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Velde, F. van de (2009). *De nominale constituent: structuur en geschiedenis*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Wal, M.J. van der 1986. *Passiefproblemen in oudere taalfasen*. Dordrecht: ICG Printing.
- Zaenen, A. (1993). Unaccusativity in Dutch: integrating syntax and lexical semantics. In: Pustejovsky (red.), 129-161.
- Zwagerman, J. (2010). *Duel*. Amsterdam: Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek.

Over de auteurs

Els Elffers

Gastonderzoeker ACLC/Nederlandse Taalkunde, Universiteit van Amsterdam
e.h.c.elffers@uva.nl

Sies de Haan

Gastonderzoeker ACLC/Taalwetenschap, Universiteit van Amsterdam
s.dehaan@uva.nl

Ina Schermer-Vermeer

Oud-medewerker Nederlandse Taalkunde, Universiteit van Amsterdam
ina.schermer@xs4all.nl